

ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ПРИВАТНИЙ ЗАКЛАД
«ДНІПРОВСЬКИЙ ГУМАНІТАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ»

Кафедра психології

На правах рукопису

РУБАН КАРИНА РУСЛАНІВНА

ВПЛИВ ПСИХОЛОГІЧНИХ ФАКТОРІВ НА ПЕРЕЖИВАННЯ КРИЗИ
У ВІДНОСИНАХ МОЛОДОЇ СІМ'Ї

Спеціальність 053 Психологія
(код) (назва спеціальності)

Кваліфікаційна робота на здобуття освітнього ступеня бакалавр

Науковий керівник

Тетяна Коваленко к.пс.н.
докт.п.пс.пед.укр., професор к.п.

РЕКОМЕНДОВАНО ДО ЗАХИСТУ

Протокол засідання кафедри

№ 11 від 5.06.2023

Завідувач кафедри психології

Людмила Людмила ПРИСНЯКОВА
(підпис)

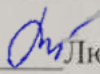
Дніпро 2023

ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ПРИВАТНИЙ ЗАКЛАД
«ДНІПРОВСЬКИЙ ГУМАНІТАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ»

Кафедра психології
Освітній ступінь бакалавр
Спеціальність 053 «Психологія»
Освітня програма Психологія

ЗАТВЕРДЖУЮ

Завідувач кафедри психології
(назва кафедри)

 Людмила ПРИСНЯКОВА
(підпис)

____.____.20____

ЗАВДАННЯ НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ

Рубан Карина Русланівна

(прізвище, ім'я, по батькові здобувача вищої освіти)

1. Тема роботи ВПЛИВ ПСИХОЛОГІЧНИХ ФАКТОРІВ НА ПЕРЕЖИВАННЯ КРИЗИ У ВІДНОСИНАХ МОЛОДОЇ СІМ'Ї

2. Науковий керівник _____

(прізвище, ім'я, по батькові, науковий ступінь, вчене звання)

3. Строк подання роботи на кафедру _____

4. Мета кваліфікаційної роботи: кваліфікаційна робота - вивчення впливу психологічних факторів на переживання кризи у відносинах молодшої сім'ї.

5. Завдання випускної кваліфікаційної роботи:

1. Аналіз літератури з питань криз у відносинах молодшої сім'ї та психологічних факторів, що на них впливають.

2. Визначення основних психологічних факторів, які впливають на переживання кризи у відносинах молодшої сім'ї.

3. Розробка методики дослідження переживання кризи у відносинах молодшої сім'ї та її перевірка на вибірці.

4. Збір та обробка даних дослідження.

5. Аналіз та інтерпретація результатів дослідження.

6. Розробка рекомендацій щодо психологічної підтримки молодшої сім'ї в період кризи.

	Передзахист. Перегляд та остаточне редагування. Підготовка пояснювальної записки та презентації.		
7.	Захист кваліфікаційної роботи	Червень	

Науковий керівник _____
(підпис)

Здобувач вищої освіти _____ Карина РУБАН
(підпис)

Дата видавання завдання ____ . ____ .20__

АНОТАЦІЯ

Рубан К.Р. Вплив психологічних факторів на переживання кризи у відносинах молодого сім'ї / Кваліфікаційна робота на здобуття освітнього ступеня «бакалавр» за спеціальністю 056 «Психологія» (освітньо-професійна програма «Психологія»). ВНПЗ ДГУ, Дніпро, 2023.

Обсяг кваліфікаційної роботи 90 сторінок. Метою дослідження є розробка та методичне забезпечення роботи практичних психологів з розвитку особистості в освітніх закладах.

Основними завданнями дипломної роботи є:

- Аналіз літератури з питань криз у відносинах молодого сім'ї та психологічних факторів, що на них впливають.
- Визначення основних психологічних факторів, які впливають на переживання кризи у відносинах молодого сім'ї.
- Розробка методики дослідження переживання кризи у відносинах молодого сім'ї та її перевірка на вибірці.
- Збір та обробка даних дослідження.
- Аналіз та інтерпретація результатів дослідження.
- Розробка рекомендацій щодо психологічної підтримки молодого сім'ї в період кризи.

Об'єктом дослідження є - молода сім'я як соціальна група, що переживає кризу взаємин.

Для створення діагностичної бази дослідження використовувалися методи теоретичного аналізу та синтезу психологічної та соціально-психологічної літератури, а також були вивчені сучасні підходи та нові емпіричні результати, що були описані у відповідних літературних джерелах, присвячених проблемі впливу психологічних факторів на переживання кризи у відносинах молодого сім'ї. Для проведення психологічної діагностики використовувалися відомі психодіагностичні методики та методи статистичної обробки даних, а саме:

Емпіричні методики: для виявлення рівня задоволеності-незадоволеності шлюбом, а також ступеня узгодження- неузгодженості задоволеності шлюбом партнерів - «Тестовий опитувальник задоволення шлюбом (ОУБ)» за В. В. Століним, Т. Л. Романовою, Г. П. Бутенко; виявлення існуючих уявлень подружжя про рольовій структурі в їхній сім'ї – опитувальник розподілу ролей в сфм'ї за Ю. Є. Альошина, Л. Я. Гозман, Е. М. Дубовская; виявлення установок подружжя за найбільш значущими в сімейній взаємодії сфер людського життя, визначення ступеня соціально - психологічної сумісності партнерів у шлюбі – методика «Вимірювання установок в сімейній парі» за Ю.Є. Альошина, Л.Я. Гозман, Е.М. Дубовський; виявлення особливостей характеру спілкування та міжособистісних відносин подружжя – опитувальник «Особливості спілкування між подружжям» за Ю.Є. Альошина, Л.Я. Гозман, Е.М. Дубовський; виявлення індивідуально-специфічних захисних моделей подружжя та їх структуру - опитувальник «Реакції подружжя на конфлікт» за А. С. Кочаряном.

Методи статистичної обробки даних: для визначення кореляційних зв'язків між змінними - коефіцієнт кореляції r-Пірсона; виявлення змін після формувального етапу дослідження - критерій Т-Вілкоксона; програма STATISTICA 10

Результатом дослідження стала розробка спеціальної психокорекційної програми яка може бути легко адаптована до будь-яких діагностично-корекційних програм для подолання деструктивних предикторів у сімейних відносинах, є дуже гнучкою.

За результатами можна зробити висновок, що корекційна робота з експериментальною групою призвела до повного зникнення високого рівня вербальної агресії, тоді як у контрольній групі він знизився. Низький рівень вербальної агресії значно підвищився в обох групах. Дослідження дало цінну інформацію для практичних психологів, які працюють з підлітками, а розроблені Вами методичні рекомендації можуть бути використані в їх роботі.

Ключові слова: психологічні особливості; розвиток емоційної сфери; корекція емоційної сфери; підлітковий вік; підлітки; емоції; психологічна

підтримка; психотерапія; ризики пов'язані з емоційною сферою підлітків; заходи з попередження та корекції емоційних проблем у підлітків.

Список публікацій здобувача: Рубан К.Р. Сім'я як соціальна структура суспільства та її особливості. XXIII Міжнародна науково практична конференція «The influence of society on the development of science and the invention of new methods», 13-16 червня 2023 р., Прага, Чехія.

ANNOTATION

Ruban K.R. The influence of psychological factors on experiencing a crisis in the relations of a young family / Qualification work for obtaining a bachelor's degree in specialty 056 "Psychology" (educational and professional program "Psychology"). VNPZ DSU, Dnipro, 2023.

The volume of the qualification work is 90 pages. The purpose of the study is to develop and methodically support the work of practical psychologists on personality development in educational institutions.

The main tasks of the thesis are:

- Analysis of the literature on crises in young family relationships and psychological factors affecting them.
- Determination of the main psychological factors that affect the experience of a crisis in the relations of a young family.
- Development of a research methodology for experiencing a crisis in the relations of a young family and its verification on a sample.
- Collection and processing of research data.
- Analysis and interpretation of research results.
- Development of recommendations for psychological support of a young family during a crisis.

The object of the study is a young family as a social group experiencing a relationship crisis.

Methods of theoretical analysis and synthesis of psychological and socio-psychological literature were used to create a diagnostic base of research, and modern approaches and new empirical results were studied, which were described in relevant literary sources devoted to the problem of the influence of psychological factors on experiencing a crisis in young family relationships. Well-known psychodiagnostic methods and methods of statistical data processing were used for psychological diagnosis, namely:

Empirical methods: to identify the level of satisfaction-dissatisfaction with marriage, as well as the degree of agreement-disagreement of satisfaction with

marriage of partners - "Test questionnaire of satisfaction with marriage (OUB)" according to V.V. Stolin, T.L. Romanova, G.P. Butenko; identification of the existing ideas of the spouses about the role structure in their family - the questionnaire on the distribution of roles in the family according to Yu. E. Alyoshin, L. Ya. Gozman, E. M. Dubovskaya; identifying the attitudes of spouses according to the most significant spheres of human life in family interaction, determining the degree of social and psychological compatibility of partners in marriage - the method "Measuring attitudes in a married couple" according to Yu.E. Alyoshina, L.Ya. Gozman, E.M. Dubovsky; identifying the characteristics of the nature of communication and interpersonal relations of spouses - the questionnaire "Peculiarities of communication between spouses" according to Yu.E. Alyoshina, L.Ya. Gozman, E.M. Dubovsky; identification of individual-specific protective models of spouses and their structure - questionnaire "Reactions of spouses to conflict" according to A. S. Kocharyan.

Methods of statistical data processing: to determine the correlation between variables - the r-Pearson correlation coefficient; detection of changes after the formative stage of the study - the T-Wilcoxon test; STATISTICA 10 program

The result of the study was the development of a special psychocorrective program that can be easily adapted to any diagnostic and correctional programs to overcome destructive predictors in family relationships, and is very flexible.

Based on the results, it can be concluded that correctional work with the experimental group led to the complete disappearance of the high level of verbal aggression, while it decreased in the control group. Low levels of verbal aggression increased significantly in both groups. The study provided valuable information for practical psychologists who work with adolescents, and the methodical recommendations developed by you can be used in their work.

Keywords: psychological features; development of the emotional sphere; correction of the emotional sphere; teenage; teenagers; emotions; psychological support; psychotherapy; risks associated with the emotional sphere of teenagers; measures to prevent and correct emotional problems in teenagers.

List of publications by the author: Рубан К.Р. Сім'я як соціальна структура суспільства та її особливості. XXIII Міжнародна науково практична конференція «The influence of society on the development of science and the invention of new methods», 13-16 червня 2023 р., Прага, Чехія.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	6
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНА ОСНОВА ДОСЛІДЖЕННЯ.....	10
1. Опис поняття "сім'я" та її функції в сучасному суспільстві.....	10
1.1.1. Характеристики взаємин між партнерами в молодих сім'ях і їх особливості.....	15
1.2. Етапи кризового періоду в розвитку подружніх відносин молодої сім'ї ..	21
1.3. Вплив психологічних факторів на переживання кризи у відносинах молодої сім'ї"	27
Висновки до 1 розділу.....	31
РОЗДІЛ 2. ДОСЛІДЖЕННЯ ВЗАЄМИН МОЛОДОЇ СІМ'Ї ПІД ЧАС КРИЗИ: ЕМПІРИЧНИЙ АНАЛІЗ ОСОБЛИВОСТЕЙ	33
2.1. Методики дослідження особливостей подружніх відносин в період кризи молодої сім'ї.....	33
2.2. Аналіз результатів дослідження: якісний та кількісний підхід	35
Висновки до 2 розділу.....	54
РОЗДІЛ 3 ПСИХОКОРЕКЦІЙНА ПІДТРИМКА МОЛОДОЇ СІМ'Ї ПІД ЧАС КРИЗОВОГО ПЕРІОДУ	57
3.1. Теоретичні засади розробки психокорекційної програми для надання підтримки молодим подружжям у період кризи	57
3.2. Оцінка результативності корекційних заходів	70
Порівняльний аналіз отриманих даних	71
Висновки до 3 розділу.....	79
ВИСНОВКИ.....	81
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	84
ДОДАТКИ.....	89

ВСТУП

Актуальність теми дослідження полягає в тому, що кризові періоди відносин є складними для молодих сімей, що може призвести до розриву сімейних зв'язків та негативно вплинути на психічний стан учасників сімейних відносин. Розуміння психологічних факторів, що впливають на переживання кризи у відносинах молодої сім'ї, допоможе розробити ефективніші стратегії підтримки та попередження кризових ситуацій у молодих сім'ях, що є важливим в контексті збереження сімейних цінностей та забезпечення психологічного благополуччя учасників відносин.

До вивчення впливу психологічних факторів на переживання кризи у відносинах молодої сім'ї зверталися як зарубіжні, так і українські вчені, серед них найбільш відомі: Джон Готман (John Gottman) - американський психолог, який вивчає взаємодію між партнерами у стосунках та розробив теорію про 4 конфліктні стилі, які можуть призвести до кризи відносин; Ірвінг Гоффман (Irving Goffman) - канадський соціолог, який досліджував взаємодію людей та соціальні ролі, включаючи роль у відносинах; Мейбел Іглесіас (Mabel Iglesias) - пуерториканська психологиня, яка досліджує взаємодію між родинами та роль комунікації в відносинах; Джон Боулбі (John Bowlby) - британський психіатр та психолог, який досліджував взаємодію між матір'ю та дитиною та вплив різних факторів на розвиток відносин; Леонід Караваєв (Leonid Karavaev) - український психолог, який досліджує відносини в сім'ї та їх вплив на розвиток дитини; Ірина Самокеєва (Irina Samokeeva) - українська психологиня, яка досліджує вплив статевої різноманітності на взаємодію у парах та сім'ях; Наталія Вітенко (Natalia Vitenko) - українська психологиня, яка досліджує відносини в сім'ї та їх вплив на розвиток дітей з різними потребами [1;2;3]

У сучасному суспільстві спостерігається зменшення соціального контролю над шлюбно-сімейними відносинами, що призводить до розмивання соціальних норм та втрати сімейних традицій. У зв'язку з цим, молодь зіштовхується зі складнощами у формуванні власних поглядів на шлюб та

побудову здорових сімейних відносин. Аналіз сучасного стану сім'ї вказує на наявність численних проблем у її становленні, причиною яких часто є внутрішньосімейне спілкування та індивідуальні особливості членів сім'ї, тобто мають психологічний характер.

Зокрема, втрата традиційних ролей у сім'ї може призвести до конфліктів та нестабільності у відносинах між членами сім'ї. Крім того, зростання кількості розлучень та одностатевих шлюбів свідчить про зміну уявлень про сімейне життя та роль шлюбу в житті людини. Отже, потрібно звернути увагу на вплив психологічних факторів на формування сімейних відносин та пошуки способів збереження сімейних традицій та норм.

Об'єкт дослідження - молода сім'я як соціальна група, що переживає кризу взаємин.

Предмет дослідження - психологічні фактори, які впливають на переживання кризи у відносинах молодої сім'ї.

Гіпотеза: Припускаємо, що психологічні фактори значно впливають на перебіг кризового періоду у молодій сім'ї та майже на всі аспекти подружнього життя. Їх своєчасне виявлення та усунення може зменшити ризики виникнення конфліктних ситуацій та ускладнень під час нормативної кризи першого року спільного життя.

Метою дослідження є вивчення впливу психологічних факторів на переживання кризи у відносинах молодої сім'ї.

Завдання дослідження:

1. Аналіз літератури з питань криз у відносинах молодої сім'ї та психологічних факторів, що на них впливають.
2. Визначення основних психологічних факторів, які впливають на переживання кризи у відносинах молодої сім'ї.
3. Розробка методики дослідження переживання кризи у відносинах молодої сім'ї та її перевірка на вибірці.
4. Збір та обробка даних дослідження.
5. Аналіз та інтерпретація результатів дослідження.

6. Розробка рекомендацій щодо психологічної підтримки молодій сім'ї в період кризи.

Методи і методики дослідження.

Для створення діагностичної бази дослідження використовувалися методи теоретичного аналізу та синтезу психологічної та соціально-психологічної літератури, а також були вивчені сучасні підходи та нові емпіричні результати, що були описані у відповідних літературних джерелах, присвячених проблемі впливу психологічних факторів на переживання кризи у відносинах молодій сім'ї. Для проведення психологічної діагностики використовувалися відомі психодіагностичні методики та методи статистичної обробки даних, а саме:

Емпіричні методики: для виявлення рівня задоволеності-незадоволеності шлюбом, а також ступеня узгодженості-неузгодженості задоволеності шлюбом партнерів - «Тестовий опитувальник задоволення шлюбом (ОУБ)» за В. В. Століним, Т. Л. Романовою, Г. П. Бутенко; виявлення існуючих уявлень подружжя про рольову структуру в їхній сім'ї – опитувальник розподілу ролей в сім'ї за Ю. Є. Альошина, Л. Я. Гозман, Е. М. Дубовская; виявлення установок подружжя за найбільш значущими в сімейній взаємодії сфер людського життя, визначення ступеня соціально - психологічної сумісності партнерів у шлюбі – методика «Вимірювання установок в сімейній парі» за Ю.Є. Альошина, Л.Я. Гозман, Е.М. Дубовський; виявлення особливостей характеру спілкування та міжособистісних відносин подружжя – опитувальник «Особливості спілкування між подружжям» за Ю.Є. Альошина, Л.Я. Гозман, Е.М. Дубовський; виявлення індивідуально-специфічних захисних моделей подружжя та їх структуру - опитувальник «Реакції подружжя на конфлікт» за А. С. Кочаряном.

Методи статистичної обробки даних: для визначення кореляційних зв'язків між змінними - коефіцієнт кореляції r-Пірсона; виявлення змін після формувального етапу дослідження - критерій Т-Вілкоксона; програма STATISTICA 10

Практичне значення одержаних результатів дослідження. Розроблена корекційна програма, яка може бути легко адаптована до будь-яких діагностично-корекційних програм для подолання деструктивних предикторів у сімейних відносинах, є дуже гнучкою.

Апробація результатів дослідження.

Рубан К.Р. Сім'я як соціальна структура суспільства та її особливості. XXIII Міжнародна науково практична конференція «The influence of society on the development of science and the invention of new methods», 13-16 червня 2023 р., Прага, Чехія.

Організація і база дослідження.

У процесі дослідження було використано відомості та ресурси, надані Дніпровським міським центром соціальних служб. Дослідження було зосереджене на 11 сім'ях, які включали 22 особи у віці між 21 та 30 років. Такий розмір експериментальної вибірки дозволив зібрати значимі дані та зробити досить точні висновки щодо впливу психологічних факторів на переживання кризи у відносинах молоді сім'ї.

Структура роботи. Робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків та списку літератури (52 джерел); 5 рисунки та 11 таблицями; вміщує 3 додатки.

ВИСНОВКИ

Дослідження психологічних факторів, що впливають на переживання кризи у молодих сімей, є актуальним та складним завданням сучасної психології, що підтверджується результатами нашого теоретичного та емпіричного дослідження.

Визначено, що "молода сім'я" охоплює період до трьох років після укладання шлюбу та вікову категорію партнерів до 30 років. Родини, включаючи молоді, переживають як нормативні, так і ненормативні кризи, спричинені зовнішніми факторами.

Наше дослідження фокусувалося на нормативній кризі першого року сімейного життя, що включає процес адаптації до нових умов, взаємне пристосування партнерів та необхідність формування нових стратегій поведінки. Ми також вивчали фактори, які можуть ускладнити цей період, розподіливши їх на внутрішні (установки, мотивація для шлюбу, індивідуальні психологічні особливості подружжя) та зовнішні (батьківські родини, матеріальний стан, побутові умови тощо).

Молода родина на початковому етапі свого існування є вразливою системою, де подружжя повинне узгодити свої цінності, бажання, інтереси та характери, а також встановити межі своєї родини та вирішити інші складні завдання.

Психологічні фактори можуть впливати на цей процес і спричиняти не тільки ускладнення перебігу кризи, але й розрив стосунків.

З метою виявлення та попередження впливу цих факторів, ми провели власне дослідження на базі Дніпровського міського центру соціальних служб.

Для досягнення цієї мети найбільш доречним та адекватним діагностичним комплексом є використання таких методик: «Тест-опитувальник задоволеності шлюбом» (В. В. Столін, Т. Л. Романова, Г. П. Бутенко), опитувальник розподілу ролей в сім'ї, методика «Вимірювання установок в сімейній парі», методика «Особливості спілкування між подружжям» (Ю. Є.

Альошина, Л. Я. Гозман, Е. М. Дубовська), опитувальник «Реакції подружжя на конфлікт» (А. С. Кочарянов).

Після проведення емпіричного дослідження було встановлено наступні особливості подружніх відношень в період кризи молоді сім'ї:

Більшість молодих родин є перехідними, тобто вони зазнають певних труднощів і перебувають у невизначеному стані, стосовно того, як правильно будувати сімейні стосунки або чи потрібно це взагалі.

Існує розбіжність в уявленнях щодо виконання ролей матеріального забезпечення, господаря/господині родини та сексуального партнера.

Відсутня чітка установка стосовно подружнього життя.

Спостерігається недостатня розвиненість довірливості та психотерапевтичного ефекту від спілкування.

Домінує такі реакції на конфліктні ситуації, як ознаки депресії, агресії, раціоналізації, витіснення з свідомості травмуючих ситуацій, соматизація та фіксація на психотравмі.

Було встановлено статистично значущий зв'язок між установками, сімейними ролями, реакціями на конфлікт і особливостями комунікації. Отримані результати підтверджують глибокий взаємозв'язок між усіма аспектами подружнього життя. У разі ускладнень в одній сфері автоматично виникають труднощі й у інших сферах.

Враховуючи отримані результати теоретичного та емпіричного дослідження, ми розробили та впровадили корекційно-розвивальну програму з метою гармонізації психологічного стану молоді сім'ї, яка перебуває у кризовому періоді. Програма включає 10 занять, охоплює 6 тем, що розкривають всі аспекти та проблемні сфери подружнього життя, загальною тривалістю 15 годин.

Апробація програми підтвердила її ефективність і, відповідно, підтвердила гіпотезу нашого дослідження. У сім'ях спостерігались такі статистично значущі зміни: підвищився рівень задоволеності шлюбом; відбувся адекватний розподіл ролей та обов'язків; зменшилася кількість деструктивних

установок; покращилися комунікативні навички; чоловіки стали менш агресивними та уважнішими до своїх дружин, а жінки стали більш відповідальними, заощадливими, впевненими у собі та своїй привабливості, а також більш відкритими до інших. Вони перестали витісняти психотравмуючі ситуації та спотворювати інформацію, навчилися адекватно оцінювати та аналізувати явища та події.

Однак, незважаючи на ці позитивні результати, залишилися певні аспекти, для яких програма виявилась неефективною та які не були розглянуті у межах нашого дослідження. Наприклад, ми не досліджували вплив на стосунки подружжя батьківських родин, особливості дитинства кожного з партнерів, мотивації молодої пари щодо укладення шлюбу та інші фактори. Тому в майбутньому ми плануємо дослідити ці проблеми, вдосконалити корекційно-розвивальну програму і опублікувати отримані результати.

Наше дослідження підтверджує, що психологічний стан молодих сімей у кризовий період може бути покращений за допомогою спеціалізованої програми. Впровадження програми дозволяє досягти позитивних змін в різних аспектах сімейних відносин. Проте, враховуючи обмеження дослідження, необхідно провести подальші дослідження, щоб розширити наше розуміння факторів, що впливають на стосунки молодої сім'ї під час кризи.

Отже, наша робота стала важливим кроком у напрямку пізнання та покращення молодіжних сімейних відносин. Відкриття, зроблені у цьому дослідженні, вказують на необхідність подальшого розвитку та вдосконалення програм та підходів до роботи з молодими родинами у кризовий період.